

Warszawa, 16-06-2026 r.

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Stanisław Trociuk**

II.566.1.2026.DC

**Pan Poseł
Łukasz Schreiber
Przewodniczący
Podkomisji stałej ds. nowelizacji prawa
karnego
Komisja Nadzwyczajna ds. zmian w
kodyfikacjach
ePUAP**

Szanowny Panie Przewodniczący,

w związku z wyznaczeniem na dzień 18 czerwca 2026 r. terminu posiedzenia Podkomisji stałej ds. nowelizacji prawa karnego, na którym będzie rozpatrywany projekt ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny, druk sejmowy nr 2210, przedkładam uwagi Rzecznika Praw Obywatelskich do ww. projektu ustawy.

I. Wprowadzenie

Projekt ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny, druk sejmowy nr 2210 (dalej: projekt ustawy, opiniowana ustawa) wpisuje się w dążenie krajowego ustawodawcy do pełnej

implementacji Konwencji stambulskiej¹. Jest to kolejna², m.in. po ustawie z dnia 28 czerwca 2024 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw³, propozycja zmian w przepisach penalizujących zachowania ingerujące w autonomię seksualną jednostki. Nie powielając treści projektu ustawy, można wskazać, że proponowane rozwiązania zmierzają do zaostrzenia sankcji karnych za czyn z art. 199 k.k.⁴, a także dodają nowy typ kwalifikowany czynów zabronionych z art. 199 § 1 – 3 k.k. – art. 199 § 4 k.k. – zagrożony karą od 3 do 20 lat pozbawienia wolności, jeśli sprawcą przestępstwa jest osoba, od której pokrzywdzony jest „szczególnie zależny”, w szczególności, jeśli jest lekarzem, terapeutą, psychologiem, nauczycielem, wychowawcą, opiekunem, duchownym, przełożonym lub inną osobą sprawującą faktyczną władzę lub kontrolę, albo sprawca nadużywa zaufania wynikającego z pełnionej funkcji lub wykonywanego zawodu.

Obecnie, przed wprowadzeniem proponowanych w projekcie zmian, z perspektywy procesowej, czyny z art. 199 k.k. są jedynymi przestępstwami godzącymi w wolność seksualną jednostki (Rozdział XXV Kodeksu karnego), w których prowadzi się dochodzenie (art. 325b § 1 i 2 k.p.k.), a nie śledztwo. Ewentualna decyzja o prowadzeniu śledztwa w ramach tzw. śledztwa fakultatywnego (art. 309 pkt 5 k.p.k.) zależy od decyzji prokuratora, jeśli uzna, że sprawa ma szczególną wagę lub jest szczególnie zawiła. Co do zasady zatem, decyzję o wszczęciu postępowania podejmuje Policja⁵, a nie prokurator. Czynności zastrzeżone w przepisach szczególnych do wykonania przez prokuratora (jak np. powołanie biegłych psychiatrów – art. 202 § 1 k.p.k., udział w przesłuchaniu osoby pokrzywdzonej w trybie art. 185c k.p.k.), muszą zostać wykonane

¹ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 r. (Dz. U. z 2015 r. poz. 961 z późn. zm.).

² Wcześniej Konwencja stambulska była wdrażana częściowo ustawą z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz ustawy - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. poz. 849), uchylającą art. 205 k.k. i wprowadzającą tryb ścigania z urzędu przestępstw z art. 197-200 k.k. oraz ustawą z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 289 z późn. zm.).

³ Ustawa z dnia 28 czerwca 2024 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1228).

⁴ Obecnie czyn z art. 199 § 1 k.k. jest zagrożony karą do 3 lat pozbawienia wolności, w projekcie proponuje się zaostrzenie kar i wymierzanie ich w granicach od 1 roku do 10 lat pozbawienia wolności. W przypadku czynu art. 199 § 2 i 3 k.k. w projekcie proponuje się zaostrzenie kar i wymierzanie ich w granicach od 2 do 15 lat pozbawienia wolności.

⁵ Lub inny organ prowadzący dochodzenie, chociaż co do zasady będzie to jednak Policja. Zob. jednak art. 312 k.p.k. i art. 325d k.p.k. wraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 września 2015 r. w sprawie organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach, w których prowadzono dochodzenie, jak również zakresu spraw zleconych tym organom (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 1027).

przez ten organ procesowy, ale pozostałe decyzje podejmuje już Policja (inny organ prowadzący dochodzenie). Przykładowo, decyzję o dostępie do akt postępowania wyda organ prowadzący postępowanie, tj. Policja (art. 156 § 5 k.p.k.)⁶. Prokurator sprawuje jedynie nadzór nad dochodzeniem (art. 326 k.p.k.). Z perspektywy pokrzywdzonego uproszczona forma prowadzenia postępowania przygotowawczego ma znaczenie, np. w kontekście możliwości zaskarżenia orzeczenia o umorzeniu postępowania. Decyzję o umorzeniu (postanowienie) wydaje Policja (prokurator jedynie zatwierdza postanowienie), a postanowienie nie wymaga sporządzenia uzasadnienia (art. 325e k.p.k.)⁷. **Podwyższenie sankcji karnych spraw, że ujednolicona zostanie forma postępowania przygotowawczego we wszystkich „rodzajach” przestępstw seksualnych.**

Proponowane rozwiązania budzą wątpliwości z perspektywy:

1. wewnętrznej spójności rozwiązań w rozdziale XXV k.k. z uwagi na rozbieżności w sankcjach karnych;
2. utrwalania problemu tzw. hierarchii pokrzywdzonych przestępstwami o charakterze seksualnym;
3. zgodności projektowanego art. 199 § 4 k.k. z zasadą *nullum crimen sine lege certa*.

II. Wewnętrzna spójność rozwiązań/przepisów w rozdziale XXV k.k.

Projektowane zmiany art. 199 k.k. wymagają oceny nie tylko z perspektywy wzmocnienia ochrony osób pokrzywdzonych przestępstwami seksualnymi, ale także w kontekście wewnętrznej spójności rozdziału XXV k.k. **Przepis art. 199 k.k. nie funkcjonuje w izolacji, ale pozostaje w ścisłej relacji z art. 197 k.k., art. 198 k.k. oraz art. 200 k.k. Z tego względu każda ingerencja w art. 199 k.k., zwłaszcza polegająca na znacznym podwyższeniu ustawowego zagrożenia karą i wprowadzeniu nowego typu kwalifikowanego, powinna być oceniana przez pryzmat proporcjonalności sankcji, granic między poszczególnymi typami czynów**

⁶ Na marginesie, warto zauważyć, że w tej sytuacji zażalenie na odmowę dostępu do akt postępowania, rozpoznaje prokurator, a nie – jak w przypadku śledztwa – sąd. Tak: art. 159 k.p.k.

⁷ Zob. wystąpienie generalne RPO z dnia 12 marca w sprawie II.511.93.2026.DC dostępne na stronie: <https://sprawy-generalne.brpo.gov.pl/index.php?sprawa=18578>.

zabronionych (zakresu normowania poszczególnych przepisów) oraz ryzyka powstania niespójności⁸.

W opiniowanej ustawie proponuje się podniesienie sankcji karnej zarówno za „doprowadzenie do obcowania płciowego”, jak i za doprowadzenie do wykonania „innej czynności seksualnej”. Warto jednak zauważyć, że ustawodawca w art. 197 k.k. różnicuje sankcje karne za oba rodzaje przestępstw przeciwko wolności seksualnej. Doprowadzenie do obcowania płciowego (tj. doprowadzenie do penetracji waginalnej, analnej lub oralnej⁹) w art. 197 § 1 i 1a k.k. jest uznawane za zachowanie bardziej społecznie szkodliwe od doprowadzenia do wykonania „innej czynności seksualnej” (np. sugestywnego i jednoznacznie seksualnego dotykania miejsc intymnych, ale bez penetracji¹⁰) z art. 197 § 2 k.k. Czynny z art. 197 § 1 i 1a k.k. są zagrożone karą od 2 do 15 lat pozbawienia wolności, czyn z art. 197 § 2 k.k. natomiast karą od 6 miesięcy do 8 lat pozbawienia wolności¹¹.

Z uwagi na trudności w ustaleniu zakresu pojęcia doprowadzenia do obcowania płciowego „w inny sposób mimo braku jej zgody”¹² problematyczne – *in concreto* –

⁸ Wątpliwości w zakresie „nachodzenia” na siebie poszczególnych typów czynów zabronionych z art. 197-200 k.k. po nowelizacji k.k. z 28.06.2024 r. zostały szczegółowo omówione w: D. Czerniak, A. Pietryka, *Nowe znamiona przestępstwa zgwałcenia?*, *Palestra* 2025, nr 2, s. 33-51.

⁹ Zob. szerzej: P. Zakrzewski [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Majewski, Warszawa 2024, art. 197.

¹⁰ W orzecnictwie wyjaśnia się, że „znamień” „inna czynność seksualna” wymaga jedynie, aby podjęte zachowanie, które nie mieści się w obcowaniu płciowym, było związane z szeroko rozumianym życiem płciowym człowieka, polegającym na kontakcie cielesnym sprawcy z pokrzywdzonym lub przynajmniej na cielesnym i mającym seksualny charakter zaangażowaniu ofiary. W żaden sposób ustawodawca nie zaznaczył w tym przepisie, aby czynność seksualna miała być podejmowana z motywacji seksualnej. Sama czynność powinna obiektywnie mieć charakter seksualny.”. Tak: wyrok SA we Wrocławiu z 11.05.2021 r., II AKa 102/20, LEX nr 3490326.

¹¹ Zob. jednak art. 198 i 200 § 1 k.k.

¹² W. Wróbel wyjaśnia, że znamień „inny sposób mimo braku jej zgody” jest znamieniem uzupełniającym pozostałe sposoby doprowadzenia do obcowania płciowego. Autor ten wskazuje, że: „Art. 197 § 1 k.k., przy zachowaniu jego dotychczasowej treści, uzupełniono o dodatkową postać zgwałcenia – doprowadzenie danej osoby do obcowania płciowego w inny sposób, mimo braku jej zgody. W tym przypadku przestaje być istotne, jak doszło do udziału danej osoby w obcowaniu płciowym – czynność czasownikowa „doprowadził w inny sposób” oznacza tylko, że do obcowania płciowego musi dojść z inicjatywy sprawcy, a „inny sposób” to kategoria uzupełniająca do wymienionych wcześniej „groźby, podstęp lub przymusu”. Wskazuje to na subsydiarność art. 197 § 1 in fine – jeżeli bowiem doszło do ustalenia, że taki podstęp, groźba lub przemoc występowały w sprawie, to nie ma potrzeby badania, czy istotnie w sprawie był brak zgody, czy też nie. Ów brak lub ułomność zgody jest domniemywany ze sposobu działania sprawcy. Jeżeli żaden z tych sposobów nie zaistniał, pozostaje kategoria uzupełniająca – ustalenie, czy obcowanie płciowe, do którego doszło z inicjatywy sprawcy, zaistniało za zgodą drugiej osoby, czy mimo braku tej zgody”. Zob. szerzej: W. Wróbel, *Nowa definicja przestępstwa zgwałcenia w prawie karnym*, *Palestra* 2025, nr 6, s. 8-24.

może być rozdzielenie zakresu czynów z art. 197 § 1 lub 2 k.k. i projektowanego art. 199 § 1-3 k.k.¹³.

W orzecznictwie pojęcie „stosunku zależności” definiuje się jako „taki stosunek prawny lub faktyczny, który daje jednej osobie możliwość wywierania określonego wpływu bezpośredniego lub pośredniego na losy i położenie prawne, społeczne i ekonomiczne innej osoby. Istotą stosunku zależności jest to, że osoba zależna pozostaje w takiej relacji ze sprawcą, iż konflikt z nim grozi jej interesom materialnym lub niematerialnym. Osoba zależna musi zatem unikać wchodzenia w konflikt z osobą, od której jest zależna. Osoba zależna ma świadomość konieczności podporządkowania się żądaniom czy życzeniom osoby, od której zależy.”¹⁴. Chodzi np. o sytuacje zależności wynikające z zatrudnienia (przełożony-podwładny), relacji wewnątrz grupy (trener – zawodnik/zawodniczka), czy przebywania w warunkach pozbawienia wolności (strażnik/strażniczka więzienna – osadzony/osadzona¹⁵). Natomiast „krytyczne położenie” to „taka sytuacja, w której osobie znajdującej się w nim realnie grozi doznanie poważnego uszczerbku lub dolegliwości, niebezpieczeństwu temu zaś zapobiec może odpowiednie zachowanie się sprawcy, natomiast „doprowadzenie” to sytuacja wiążąca się ze złamaniem za pomocą m.in. powyższej metody woli ofiary”¹⁶.

Trudno zatem uznać, że „zgoda” wyrażona w warunkach z art. 199 § 1 i 3 k.k. jest „zgoda” dobrowolną. Jest to raczej godzenie się na podjęcie aktywności seksualnej w obawie

¹³ W uzasadnieniu do projektu nowelizacji z druku sejmowego nr 209, wyjaśniając przyczyny braku zmian w art. 199 k.k. wskazano „W pozostałym zakresie brak jest uzasadnienia do dokonywania dalszych zmian w brzmieniu przepisów dotyczących naruszenia wolności seksualnej. Dotyczy to w szczególności art. 199, który co do zasady odnosi się do sytuacji w których zachowana jest ograniczona autonomia ofiary w zakresie decydowania o podejmowaniu kontaktów seksualnych. **Także jednak i w tym przypadku, jeżeli „krytyczne położenie” lub „stosunek zależności” będzie w takim nasileniu, że spowoduje po stronie ofiary brak możliwości rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem, to w grę wejdzie odpowiedzialność karna z art. 197 § 1a k.k., zaś wówczas gdy osoba taka nie wyrazi zgody na kontakt seksualny, a sprawca mimo to do takiego kontaktu doprowadzi, spełnione będą znamiona przestępstwa z art. 197 § 1 k.k. lub 197 § 3 k.k. w nowym brzmieniu.”; Uzasadnienie, tj. Opinia w sprawie poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny (druk nr 209) oraz propozycji poprawek autorstwa prof. W. Wróbla jest dostępna na stronie: <https://orka.sejm.gov.pl/rexdomk10.nsf/0/43D60353B82B3F57C1258B07002AE43D/%24File/i921-24A.pdf>, s. 16.**

¹⁴ Postanowienie SN z 22.12.2021 r., V KK 362/21, LEX nr 3527412.

¹⁵ Zob. szerzej: wyrok ETPC z 23 października 2023 r. w sprawie K.P. przeciwko Polsce, skarga nr 52641/16.

¹⁶ Wyrok SN z 5.02.2009 r., II KK 251/08, LEX nr 486551. Zob. także: Zob.: P. Zakrzewski [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Majewski, Warszawa 2024, art. 199 oraz wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie z 8.06.2018 r., II K 110/17, LEX nr 2611113.

przed negatywnymi konsekwencjami¹⁷. W literaturze wskazuje się, że „sprawca, który nadużywa stosunku zależności lub wykorzystuje krytyczne położenie innej osoby jako metodę doprowadzenia tej osoby do czynności seksualnej, sprawia, (...) **decyzje wyrażone w efekcie jego działań nie stanowią relewantnej prawnie zgody, zaś doprowadzanie do czynności seksualnej ma miejsce bez zgody innej osoby.**”¹⁸.

Zależnie od tego, czy przyjmie się, że każde doprowadzenie do obcowania płciowego albo wykonania innej czynności seksualnej przy wykorzystaniu stosunku zależności lub krytycznego położenia:

1. możliwe będzie *in concreto* ustalenie stopnia ograniczenia woli pokrzywdzonego co do podjęcia aktywności seksualnej i rozdzielenie zakresu art. 197 § 1 *in fine* k.k. i art. 199 § 1 – 3 k.k.; czy
2. jest zawsze przełamaniem woli pokrzywdzonego co do relacji seksualnych – a zatem do aktywności seksualnej doszło „w inny sposób mimo braku jej zgody”, tj. sprawca realizuje znamiona czynu z art. 197 § 1 albo 2 k.k. w zbiegu z art. 199 § 1 k.k.

rezultaty będą trudne do zaakceptowania z perspektywy spójności przepisów Kodeksu karnego.

W pierwszej ze wskazanych sytuacji, zachowanie – *in abstracto* – bardziej społecznie szkodliwe, bo polegające na stosowaniu przemocy, groźby, podstępów (art. 197 § 2 k.p.k.) itp. jest karane łagodniej niż doprowadzenie do wykonania innych czynności seksualnych bez stosowania takich sposobów, ale z wykorzystaniem stosunku zależności lub krytycznego położenia (art. 199 § 1 k.p.k.). Tożsama sytuacja występuje w przypadku wykorzystania krytycznego położenia lub stosunku zależności w zamian za udzielenie korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy (art. 199 § 3 k.k.). Jeśli nie będzie możliwe jednoznaczne rozstrzygnięcie kolizji przepisów – np. czy krytyczne położenie osiągnęło stopień przymusu/przemocy itp. – w toku postępowania dowodowego w procesie karnym, zastosowanie znajdzie reguła rozstrzygnięcia kolizji przepisów zgodnie z zasadą *in dubio pro reo* – art. 5 § 2 k.p.k., czyli rozstrzygnięcia niedających się usunąć wątpliwości na korzyść oskarżonego. Paradoksalnie, na kanwie proponowanych zmian, bardziej korzystne może okazać się dla sprawcy przyjęcie, że

¹⁷ Zob. szerzej: D. Czerniak, A. Pietryka, *Nowe znamiona przestępstwa zgwałcenia?*, Palestra 2025, nr 2, s. 33-51.

¹⁸ M. Małecki [w:] *Przestępstwo zgwałcenia po nowelizacji. Komentarz*, Warszawa 2025, art. 199.

metody doprowadzenia do wykonania innej czynności seksualnej będą tymi z art. 197 § 2 k.k., a nie wykorzystaniem krytycznego położenia z art. 199 § 1 lub 3 k.p.k.

Tożsama sytuacja dotyczy projektowanego art. 199 § 4 k.k. Żeby sprawca będący lekarzem, terapeutą, psychologiem, nauczycielem, wychowawcą, opiekunem, duchownym, przełożonym lub inną osobą sprawującą faktyczną władzę lub kontrolę albo nadużywający zaufania wynikającego z pełnionej funkcji lub wykonywanego zawodu, który doprowadził inną osobę do obcowania płciowego lub poddania się innej czynności seksualnej **nie odpowiadał za zbrodnię** z ww. przepisu, konieczne będzie wykazanie, że dopuścił się czynu stosując metody, w ujęciu abstrakcyjnym, bardziej społecznie szkodliwe, tj. stosując przemoc, groźbę, podstęp albo stan, w którym osoba nie może wyrazić zgody, bo jest np. nieprzytomna (art. 197 § 1a k.k.). W takiej sytuacji, sprawca nie będzie odpowiadał za zbrodnię (art. 199 § 4 k.k.), ale za występpek (art. 197 § 1 lub 1a k.k.), zagrożenie karą będzie niższe (od 2 do 15 lat pozbawienia wolności a nie od 3 do 20 lat pozbawienia wolności).

Przyjmując jednak, że „zgoda” udzielona w warunkach z art. 199 k.k. nie jest prawnokarnie relewantna (nie ma znaczenia), to wówczas każdy czyn z art. 199 § 1-4 k.k. realizuje jednocześnie znamiona czynu z art. 197 § 1-2 k.k. Wówczas relacje pomiędzy art. 199 § 1-4 k.k. i art. 197 § 1-2 k.k. będzie kształtowało ustawowe zagrożenie karą i albo zostanie przyjęta kumulatywna kwalifikacja z art. 11 § 2 k.k. albo zostanie przyjęte, że pomiędzy tymi przepisami zachodzi relacja *lex specialis* i *lex generalis*. Przepisem ogólnym jest wówczas art. 197 § 1 in fine k.k., przepisem szczególnym (z uwagi na stopniowalność dobrowolności wyrażenia zgody przez osobę, która doświadczyła przemocy seksualnej¹⁹) – art. 199 § 1-3 k.k.

Trudno jest rozstrzygnąć, jaki sposób interpretacji przepisów byłby przyjmowany w orzecznictwie. Nie powinno się jednak proponować rozwiązań normatywnych,

¹⁹ Zob.: W. Wróbel, *Opinia w sprawie poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny (druk nr 209) oraz propozycji poprawek*, s. 10. Autor ten wskazuje, że „należy bowiem pamiętać, że „dobrowolność” jest pojęciem stopniowalnym, mieszczącym się na skali od pełnej, niczym nieograniczonej autonomii, po jej zupełny brak. W praktyce wymiaru sprawiedliwości już dziś zdarza się oceniać, czy motyw ekonomiczny lub chęć uzyskania określonych korzyści osobistych (zawodowych, sportowych) skłaniający niekiedy określoną osobę do podejmowania kontaktów seksualnych, wyklucza w każdym przypadku dobrowolność zgody czy jedynie ogranicza autonomię jednostki, nawet jeżeli jest inspirowana przez inną osobę. Motywacje podejmowania aktywności seksualnej są bardzo różne, a rolą ustawodawcy jest wskazanie tych sytuacji, w których oddziaływanie na wolę określonej osoby, w celu skłonienia jej do podjęcia lub poddania się aktywności seksualnej, ma charakter karygodny i powinno być zagrożone karą, nawet jeżeli nie doprowadziło do absolutnego ograniczenia autonomii decyzyjnej ofiary.”.

które na etapie projektowania budzą tak istotne wątpliwości na płaszczyźnie wykładni i stosowania prawa.

Na wyżej wskazane, nowe problemy dotyczące wewnętrznej spójności rozwiązań w rozdziale XXV k.k. nakładają się znane wcześniej²⁰ wątpliwości interpretacyjne w odniesieniu do relacji art. 197 § 4 k.k. i art. 200 § 1 k.k. Nie powielając uwag wskazywanych w piśmiennictwie²¹ oraz pismach Rzecznika Praw Obywatelskich²² można pokrótce przypomnieć, że osoba poniżej 15 roku życia nie może wyrazić prawnokarnie relewantnej zgody, zatem każda aktywność seksualna z taką osobą – nawet za jej zgodą rozumianą w sensie faktycznym – powinna być rozpatrywana jako czyn wypełniający znamiona czynu z art. 197 § 4 k.k. Doprowadzenie do obcowania płciowego np. z 14-latką jest doprowadzeniem do obcowania płciowego „w inny sposób mimo braku jej zgody”, czyli czynem zagrożonym karą od 5 lat pozbawienia wolności do dożywotniego pozbawienia wolności²³.

W odpowiedzi na Uwagi Rzecznika Praw Obywatelskich do projektu *ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich oraz ustawy o Krajowym Rejestrze Karnym*, projekt UD254²⁴ i wątpliwości odnośnie do relacji między art. 197 § 4 k.k. i art. 200 § 1 k.k. Ministerstwo Sprawiedliwości wskazało, że „systemowo znamieniem art. 200 k.k. jest i zawsze była zgoda w znaczeniu faktycznym. **Brak zgody faktycznej powodował przejście na typ kwalifikowany zgwałcenia** (tj. art. 197 § 4 k.k. – przy. aut) **(co oczywiste, bez kumulatywnej kwalifikacji z art. 200 k.k.)**. **Było to niewskazane wprost znamię art.**

²⁰ Zob. m.in. Zob. Opinia Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15,

<https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/0/D6A11CCDC77D971DC1258AF6002624B4/%24File/209-004.pdf>, uwagi Rzeczniczki Praw Dziecka dotyczące art. 200 § 1 k.k., <https://www.senat.gov.pl/prace/komisje-senackie/przebieg,10593,1.html>.

²¹ D. Czerniak, A. Pietryka, *Nowe znamiona przestępstwa zgwałcenia?*, Palestra 2025, nr 2, s. 33-51; M. Małecki [w:] *Przestępstwo zgwałcenia po nowelizacji. Komentarz*, Warszawa 2025, art. 197, pkt 53 i nast.

²² Wystąpienie generalne RPO z dnia 8 września 2025 r., II.510.1110.2025.DC/PZ, Uwagi Rzecznika Praw Obywatelskich do projektu *ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich oraz ustawy o Krajowym Rejestrze Karnym*, UD254; pismo dostępne na stronie: <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12401103/13150143/13150146/dokument738280.pdf>. Zob. także: Wystąpienie generalne RPO z dnia 6 listopada 2025 r., II.510.1110.2025.DC.

²³ Warto zwrócić uwagę na prawie dwukrotny wzrost postępowań karnych w sprawach o czyn z art., 197 § 4 k.k. między rokiem 2024 i 2025 r. W 2025 r. tych postępowań było 273, a w 2024 r. – 138. Różnica ta jest jednak szczególnie dostrzegalna w porównaniu z rokiem 2023 r. (ostatni „pełny” rok przed zmianami obowiązującymi od 13 lutego 2024 r.). W 2023 r. takich postępowań było 36.

²⁴ <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12401103/13150143/13150146/dokument738280.pdf>.

200 (rozłączny podział zgwałcenia jako czynu bez faktycznej zgody i art. 200 jako czynu z faktyczną zgodą).²⁵

Pomijając w tym miejscu kwestie dopuszczalności dowodzenia „faktycznej zgody”²⁶ w przypadku doprowadzenia do obcowania płciowego osoby poniżej 15 roku życia, warto zauważyć, że prowadzi to do sytuacji, w której doprowadzenie do obcowania płciowego przez wychowawcę, opiekuna, duchownego itp. wykorzystując stosunek zależności osoby poniżej 15 roku jest zagrożone karą od 3 do 15 lat pozbawienia wolności²⁷, zaś osoby powyżej 15 roku życia – od 3 do 20 lat pozbawienia wolności. Osoba pokrzywdzona przestępstwem seksualnym może bowiem „zgadzać się” na podjęcie aktywności seksualnej, czyli wyrażać „faktyczną zgodę”. Jeśli zaś wyraża „faktyczną zgodę” z uwagi na stosunek zależności, sankcja karna „zatrzyma się” na maksymalnej karze 15 lat pozbawienia wolności. Jeśli w takich samych okolicznościach np. wychowawca doprowadzi do obcowania płciowego ucznia/uczennicę wykorzystując stosunek zależności, sprawca będzie odpowiadał za zbrodnię zagrożoną karą od 3 do 20 lat pozbawienia wolności. **Projekt przewiduje zatem wyższą odpowiedzialność karną za czyn zabroniony popełniony na szkodę osoby powyżej wieku zgody niż jest przewidziana w art. 200 § 1 k.k.**

III. Utrwalanie problemu hierarchii pokrzywdzonych przestępstwami o charakterze seksualnym

W Raporcie Komitetu GREVIO na temat Polski z 2021 r. wezwano do przeglądu całego rozdziału XXV i uporządkowania różnych typów czynów zabronionych godzących w wolność seksualną jednostki. GREVIO wskazało, że „Konwencja stambulska ustanawia zasadę, że wszystkie akty seksualne popełnione bez zgody ofiary powinny podlegać odstraszającym karom. To, że czyn został popełniony bez zgody ofiary, pociąga karę, niezależnie od tego, czy został popełniony przez osobę stosującą przemoc czy

²⁵ Zob. pismo Sekretarza Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości Arkadiusza Myrchy z dnia 17 października 2025 r., s. 4-5, dostępne na stronie:

<https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12401103/13150143/13150147/dokument743505.pdf>

²⁶ Zob. jednak pismo RPO z dnia 6 listopada 2025 r., II.510.1110.2025.DC oraz postanowienie SN z 17.11.2021 r., II KK 490/21, LEX nr 3330813.

²⁷ Przepis art. 200 § 6 k.k. stanowi, że „Skazując sprawcę, który popełnił przestępstwo określone w § 1, 3 lub 4 wobec małoletniego poniżej lat 15, który w chwili czynu pozostawał w stosunku zależności od sprawcy, w szczególności pod jego pieczę, lub z wykorzystaniem krytycznego położenia małoletniego poniżej lat 15, sąd orzeka karę pozbawienia wolności przewidzianą za przypisane sprawcy przestępstwo w wysokości od dolnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę.”. Chociaż czyn z art. 200 § 1 k.k. jest występkiem, to sąd musi wymierzyć karę co najmniej 3 lat pozbawienia wolności.

nadużywającą władzy nad ofiarą. GREVIO ostrzega przed tworzeniem hierarchii ofiar, uwzględniającej pewne ich cechy, takie jak młodość, słabość, zależność lub choroba, i wzywa do przyjęcia odpowiednich rozwiązań prawnych, aby jasne było, że gwałt jest gwałtem. Jeżeli czynowi towarzyszy przemoc i znęcanie się lub inne okoliczności szczególnie traumatyzujące, należy uznawać je za okoliczności obciążające, aby zapewnić proporcjonalność kary w stosunku do powagi czynu.”²⁸. Oceniając rozwiązania w rozdziale XXV k.k. GREVIO było zaniepokojone tym, „że nie wszystkie zgwałcenia pociągają za sobą takie same sankcje karne.”²⁹.

Opiniowana ustawa utrwała istniejącą hierarchię zgwałceń, ale zmienia to, jakie zachowania są traktowane jako najmniej społecznie szkodliwe – i zagrożone najłagodniejszą sankcją. Dotychczas takimi zachowaniami były czyny zabronione z art. 199 § 1-3 k.k. Projektowane przepisy prowadzą do sytuacji, w której najłagodniej karane będzie zgwałcenie – doprowadzenie do obcowania płciowego lub poddania się innej czynności seksualnej – osoby znajdującej się w stanie bezradności, lub osoby, która z powodu upośledzenia umysłowego, choroby psychicznej lub innego zakłócenia czynności psychicznych miała znacznie ograniczone zdolności do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem (zagrożenie karą od 6 miesięcy do 8 lat pozbawienia wolności).

W dalszym ciągu okoliczności takie jak słabość/bezradność (art. 198 k.k.), zależność (art. 199 § 1 k.k.) lub choroba (art. 198 k.k.) są powodem wprowadzenia łagodniejszych sankcji. Proponowane zmiany eliminują znaczącą dysproporcję pomiędzy sankcjami karnymi z art. 199 § 1-3 k.k., a zagrożeniem karą w pozostałych sytuacjach prowadzących do ingerencji w wolność seksualną jednostki.

IV. Zgodność projektowanego art. 199 § 4 k.k. z zasadą *nullum crimen sine lege certa*

Projektowany art. 199 § 4 k.k. budzi wątpliwości z perspektywy zasady *nullum crimen sine lege certa*, wynikającej z art. 42 ust. 1 Konstytucji RP. **W projektowanym brzmieniu**

²⁸ Raport GREVIO dotyczący rozwiązań prawnych i innych, służących wdrożeniu postanowień Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (konwencja stambulska) – ocena wyjściowa; pkt 218. Raport dostępny na stronie: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2022-02/RAPORT_GREVIO_PL.pdf.

²⁹ Zob. szerzej: Raport GREVIO dotyczący rozwiązań prawnych i innych, służących wdrożeniu postanowień Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (konwencja stambulska) – ocena wyjściowa; pkt 217. Raport dostępny na stronie: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2022-02/RAPORT_GREVIO_PL.pdf.

przepis nie określa bowiem dostatecznie precyzyjnie, jakie konkretnie cechy relacji między sprawcą a pokrzywdzonym mają uzasadniać tak daleko idące zaostrenie odpowiedzialności karnej i wprowadzenie nowej zbrodni do przepisów k.k.

Ustawodawca może posługiwać się znamionami ocennymi, czy klauzulami generalnymi. W literaturze prawa karnego przyjmuje się, że użycie takich znamion nie jest samo w sobie sprzeczne z zasadą określoności³⁰. **Podkreśla się jednak, że znamiona typu czynu zabronionego muszą być ujęte na tyle precyzyjnie, aby adresat normy mógł przewidzieć, jakie zachowanie jest zabronione pod groźbą kary, a sąd nie otrzymywał nadmiernej swobody w samodzielnym wyznaczaniu granic kryminalizacji**³¹. Trybunał Konstytucyjny w wyroku w sprawie SK 54/13 wskazał, że „nawet najdalej idące wymagania określoności przepisów karnych nie wykluczają całkowicie możliwości użycia w nich zwrotów językowych niedookreślonych lub ocennych”³². W innym orzeczeniu stwierdził, że „zasada *nullum crimen sine lege certa* nakazuje **ustawodawcy takie wskazanie czynu zabronionego (jego znamion), aby zarówno dla adresata normy prawnokarnej, jak i organów stosujących prawo i dokonujących «odkodowania» treści regulacji w drodze wykładni normy prawa karnego nie budziło wątpliwości to, czy określone zachowanie in concreto wypełnia te znamiona**. Skoro bowiem ustawa wprowadza sankcję w przypadku zachowań zabronionych, nie może pozostawiać jednostki w nieświadomości czy nawet niepewności co do tego, czy pewne zachowanie stanowi czyn zabroniony pod groźbą takiej sankcji.”³³.

Projektowany art. 199 § 4 k.k. posługuje się jednocześnie czterema szerokimi i ocennymi zwrotami, tj. pojęciem „szczególna zależność”, „nadużycie zaufania wynikającego z pełnionej funkcji lub wykonywanego zawodu”, „faktyczna władza” oraz „kontrola”.

Największy problem dotyczy pojęcia „faktycznej władzy lub kontroli”. Nie wiadomo – i uzasadnienie tego nie wyjaśnia – czy chodzi wyłącznie o relację realnego podporządkowania pokrzywdzonego sprawcy, czy również o każdą sytuację przewagi organizacyjnej, ekonomicznej, emocjonalnej, zawodowej albo środowiskowej. W konsekwencji przepis może objąć zarówno relację lekarza z

³⁰ Zob. m.in.: J. Giezek [w:] D. Gruszecka, K. Lipiński, G. Łabuda, J. Giezek, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 1.

³¹ Zob. m.in.: J. Majewski [w:] A. Błachnio, J. Kosonoga-Zygmunt, P. Zakrzewski, J. Majewski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2024, art. 1.

³² Wyrok TK z 6.10.2015 r., SK 54/13, OTK-A 2015, nr 9, poz. 142.

³³ Wyrok TK z 26.11.2003 r., SK 22/02, OTK-A 2003, nr 9, poz. 97.

pacjentem albo nauczyciela z uczniem, jak i relację przełożonego z pracownikiem, trenera z zawodnikiem, lidera wspólnoty z jej członkiem, osoby wpływowej (radnego w radzie osiedla) z osobą zależną środowiskowo (aktywistami miejskim), a nawet inne nieformalne układy przewagi (np. w związkach partnerskich, małżeństwach, gdzie jedna strona np. korzysta z przewagi ekonomicznej). Podobne zastrzeżenia dotyczą znamienia „nadużycia zaufania wynikającego z pełnionej funkcji lub wykonywanego zawodu”. Projekt nie wyjaśnia, czy chodzi o każdą relację zawodową zakładającą określony poziom zaufania, czy tylko o takie relacje, w których sprawca ma szczególny obowiązek opieki, leczenia, terapii, wychowania, formacji, nadzoru albo ochrony interesów pokrzywdzonego. Nie jest również jasne, czy samo naruszenie etycznych standardów wykonywania zawodu (np. psychoterapeuty) wystarczy do realizacji znamion tego przepisu, czy konieczne jest wykazanie, że właśnie to zaufanie zostało instrumentalnie wykorzystane do doprowadzenia pokrzywdzonego do czynności seksualnej.

Projektowany przepis nie wyznacza także czytelnej granicy między art. 199 § 1 k.k. a projektowanym art. 199 § 4 k.k. Skoro art. 199 § 1 k.k. penalizuje już doprowadzenie do czynności seksualnej przez nadużycie stosunku zależności albo wykorzystanie krytycznego położenia, to typ kwalifikowany powinien jednoznacznie wskazywać, co dodatkowego musi wystąpić, aby odpowiedzialność karna wzrosła do poziomu zbrodni. **Samo użycie pojęć takich jak „szczególna zależność”, „zaufanie”, „władza” czy „kontrola” nie rozwiązuje tego problemu, ponieważ nie wiadomo, kiedy zwykły stosunek zależności staje się zależnością szczególną (tj. czy wystarczający jest fakt bycia lekarzem, opiekunem, duchownym), a kiedy zaufanie wynikające z zawodu osiąga taki stopień intensywności, że uzasadnia karę od 3 do 20 lat pozbawienia wolności.**

Warto także zauważyć, że projektodawcy proponują wprowadzenie katalogu otwartego w art. 199 § 4 pkt 1 k.k. Przy tak surowej karze – od 3 do 20 lat pozbawienia wolności, ustawodawca powinien dążyć do maksymalnej określoności przepisów i unikać sytuacji, w której to orzecznictwo będzie „uzupełniało” katalog osób/podmiotów z art. 199 § 4 pkt 1 k.k.

V. Podsumowanie

Podsumowując całość rozważań należy podkreślić, że dążenie do wzmocnienia ochrony osób pokrzywdzonych przestępstwami seksualnymi, zwłaszcza w sytuacjach zależności, podporządkowania, zaufania lub krytycznego położenia, zasługuje na pełną aprobatę. Nie oznacza to jednak, że opiniowany projekt zasługuje na pozytywną ocenę w obecnym

kształcie. **Projektodawca słusznie identyfikuje problem, ale proponuje rozwiązanie punktowe, polegające przede wszystkim na znacznym zaostrzeniu sankcji, bez równoczesnego uporządkowania relacji art. 199 k.k. do pozostałych przepisów rozdziału XXV k.k. W konsekwencji projekt nie usuwa istniejących niespójności systemowych, a w wielu miejscach je pogłębia.**

1. Najpoważniejsze zastrzeżenia dotyczą relacji między art. 197 k.k. i art. 199 k.k. Po wprowadzeniu do art. 197 k.k. znamienia działania „w inny sposób mimo braku zgody” granica między zgwałceniem a wykorzystaniem zależności lub krytycznego położenia stała się mniej oczywista. Konsekwencją tego może być trudność w rozdzieleniu/wyznaczeniu zakresu ww. przepisów.
2. Drugą istotną wadliwością jest zaburzenie proporcjonalności sankcji karnych w przypadku doprowadzenia do wykonania innej czynności seksualnej. Zachowanie o wyższym stopniu społecznej szkodliwości (bo popełnione z użyciem przemocy, groźby itp.) będzie karane łagodniej (art. 197 § 2 k.k., kara od 6 miesięcy do 8 lat) niż doprowadzenie do wykonania tej czynności w sposób określony w art. 199 § 1-3 k.k.
3. Projekt utrzuca również problem „hierarchii” pokrzywdzonych przestępstwami seksualnymi. Projektowane przepisy jedynie przesuwają akcenty w obowiązującej strukturze sankcji. „Najłagodniejszym”, tj. najłagodniej karanym zgwałceniem nie będą już czyny z art. 199 k.k., a czyny z art. 198 k.k.

Zastrzeżenia innej natury budzi projektowany art. 199 § 4 k.k. Przepis ten kreuje nową zbrodnię, zagrożoną karą od 3 do 20 lat pozbawienia wolności, posługując się pojęciami szerokimi i nieostrymi, takimi jak „szczególna zależność”, „faktyczna władza”, „kontrola” czy „nadużycie zaufania wynikającego z funkcji lub zawodu”. Trudno także wyznaczyć zakres projektowanych art. 199 § 1 k.k. i art. 199 § 4 k.k. **Przy tak surowej sankcji ustawodawca powinien szczególnie precyzyjnie określić, jakie relacje i jakie formy ich wykorzystania uzasadniają odpowiedzialność za typ kwalifikowany. W obecnym brzmieniu projektowany przepis pozostawia zbyt szeroki margines oceny organom stosującym prawo, co rodzi istotne wątpliwości z punktu widzenia zasady nullum crimen sine lege certa.**

Wydaje się zatem, że zamiast punktowego zaostrzania sankcji w art. 199 k.k. zasadne byłoby całościowe uporządkowanie przepisów rozdziału XXV k.k., w szczególności relacji między art. 197, art. 198, art. 199 i art. 200 k.k. i spojrzenie na problem przestępstw przeciwko wolności seksualnej w sposób systemowy i pełny.

W związku z powyższym zwracam się z uprzejmą prośbą do Pana Przewodniczącego Podkomisji stałej ds. nowelizacji prawa karnego o przekazanie niniejszego stanowiska Rzecznika Praw Obywatelskich członkom Komisji oraz stosownie do art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2024 r. poz. 1264 z późn. zm.), o uwzględnienie powyższych uwag w procesie legislacyjnym dotyczącym druku nr 2210.

Z wyrazami szacunku

Stanisław Trociuk

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/